

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

Vidyawarta®

International Multilingual Refereed Research Journal
Issue-28, Vol-01 April to June 2018

Editor

Dr. Bapu G. Gholap

www.vidyawarta.com

Scanned with OKEN Scanner

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318

April To June 2018
Issue-28, Vol-01

Date of Publication
30 April 2018

Editor

Dr. Bapu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

विद्येविना मति गेली, मतीविना नीति गेली
नीतिविना गति गेली, गतिविना वित्त गेले
वित्तविना शूद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले

-महात्मा ज्योतीराव फुले

❖ विद्यावार्ता या आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक त्रैमासिकात व्यक्त झालेल्या मतांशी मालक, प्रकाशक, मुद्रक, संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायक्षेत्र:बीड

"Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Bapu Ganpat.

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

UGC Approved
Jr.No.62759

Date of Publication
30 April 2018

vidyavarta^{TM}

International Multilingual Research Journal

Editorial Board & Advisory Committee

- 1) Dr. Vikas Sudam Padalkar (Japan)
- 2) M.Saleem, Sialkot (Pakistan)
- 3) Dr. Momin Mujtaba (Saudi Arabia)
- 4) N.Nagendrakumar (Sri Lanka)
- 5) Dr. Wankhede Umakant (Maharashtra)
- 6) Dr. Basantani Vinita (Pune)
- 7) Dr. Upadhya Bharat (Sangali)
- 8) Jubraj Khamari (Orissa)
- 9) Krupa Sophia Livingston (Tamilnadu)
- 10) Dr. Wagh Anand (Aurangabad)
- 11) Dr. Ambhore Shankar (Jalna)
- 12) Dr. Ashish Kumar (Delhi)
- 13) Prof.Surwade Yogesh (Satara)
- 14) Dr. Patil Deepak (Dhule)
- 15) Dr. Singh Rajeshkumar (Lucknow)
- 16) Dr. Ashlesha Mungi (Baramati)
- 17) Dr.Patwari Vidya (Jalna)
- 18) Dr. Maske Dayaram (Hingoli)
- 19) Dr.Padwal Promod (Waranasi)
- 20) Dr.Lokhande Nilendra (Mumbai)
- 21) Dr.Narendra Pathak (Lucknow)
- 22) Dr.Bhairulal Yadav (West Bangal)
- 23) Dr.M.M.Joshi, (Nainital)
- 24) Dr.Sushma Yadav (Delhi)
- 25) Dr.Seema Sharma (Indor)
- 26) Dr. Choudhari N.D. (Kada)
- 27) Dr. Yallawad Rajkumar (Parli v.)
- 28) Dr. Yerande V. L.(Nilanga)
- 29) Dr. Awasthi Sudarshan (Parli v.)
- 30) Dr. Prema Chopde (Nagpur)
- 31) Dr Watankar Jayshree
- 32) Dr. Saini Abhilasha,
- 33) Dr. Vidya Gulbhile (M.S.)
- 34) Dr. Kewat Ravindra (Chandrapur)
- 35) Dr. Pandey Piyush (Delhi)
- 36) Dr. Suresh Babu (Hydarabad)
- 37) Dr. Patel Brijesh (Gujrat)
- 38) Dr. Trivedi Sunil (Gujrat)
- 39) Dr. Sarda Priti (Hydarabad)
- 40) Dr. Nema Deepak (M.P.)
- 41) Dr. Shukla Neeraj (U.P.)
- 42) Dr. Namdev Madumati (M.P.)
- 43) Dr. Kachare S.V. (Parli-v)
- 44) Dr. Singh Komal (Lucknow)
- 45) Dr. Pawar Vijay (Mumbai)
- 46) Dr. Chaudhari Ramakant (Jalga)

Indexed

Govt. of India,
Trade Marks Registry
Regd. No. 2611690

Note : The Views expressed in the published articles, Research Papers etc. are their writers own. 'Printing Area' dose not take any liability regarding appoval/disapproval by any university, institute, academic body and others. The agreement of the Editor, Editorial Board or Publication is not necessary. Disputes, If any shall be decided by the court at Beed (Maharashtra, India)

<http://www.printingarea.blogspot.com>

विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal

- 14) Impact of GST in Indian Economy
Prof. Seema Nair, Nashik 1162
- 15) A STUDY ON MICROFINANCE SECTOR IN DEVELOPING COUNTRY INDIA
Prof. Nitin C. Papat 1164
- 16) Epidemiology of sickle cell disorder: The rural scenario(male) in Nalgaon...
Sanap N. P., Dist. Nanded. M.S., (India) 1171
- 17) IMPORTANCE OF EDUCATION TECHNOLOGY IN EFFECTIVE LEARNING PROCESS
Mr. Sanjeev Kumar & Dr. Santosh Sharma, SVSU, Mrt. 1174
- 18) TASK- BASED ENGLISH LANGUAGE LEARNING TO IMPROVE WRITING SKILL AMON...
Dr. Sudam Laxman kumar, DELOOR 1178
- 19) Make In India and Indian Economy
Gadhawe V. V., Dis. Satara 1182
- 20) राजर्षी शाहू आणि सामाजिक न्याय
प्रा. एस. आर. मंडाव, औरंगाबाद 1190
- 21) संत जनाबाईंच्या कवितेतील विह्वल दर्शन
डॉ. श्रीराम गोविंद गव्हाणे, जि. नांदेड 1193
- 22) दिल्ली - मुंबई इंडस्ट्रीअल कॉरिडोर आणि स्मार्ट औरंगाबाद
प्रा. डॉ. ज्ञानेश्वर जिगे, औरंगाबाद 1195
- 23) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे कृषिविषयक भोरण व आजचे वास्तव
डॉ. नरसिंग कदम, जि.लातूर 1198
- 24) अनुसूचित जातीतील महिलांवर आधुनिकतेचा परिणाम:
मेघराज पारसनाथ मेश्राम, नागपूर 11101
- 25) मराठवाड्यातील परिवर्तनवादी चळवळी आणि त्यांचा साहित्यावरील प्रभाव
प्रा. डॉ. मारोती कसाब, जि. लातूर 11105
- 26) संत परीक्षक - संत योग कुंभार
प्रा. डॉ. व्यंकटेश पोटफोडे, जि. नागपूर 11110

सत्यशोधक साहित्य संमेलने झाली.मोहन हिवाळे (जालना), गणपत भिसे (परभणी), विलास सिंदगीकर (जळकोट), विठ्ठल भंडारे, संजयकुमार मांजरमकर (नांदेड) यांच्या नेतृत्वाखाली अण्णा भाऊ साठे साहित्य संमेलने घेतली जातात.

कालवश गंगाधर पानतावणे यांनी आयुष्यभर अस्मितादर्श चळवळ सुरू केली. माधव गादेकर (लातूर) यांनी समतावादी साहित्य संमेलनाची चळवळ चालविली. भालकीच्या हिरेमठ संस्थानातर्फे महात्मा बसवण्यांच्या नावे साहित्य संमेलने भरविली जातात. फ.म. शहाजिंदे हे मुस्लीम-मराठी साहित्य चळवळ चालवतात. या आणि अशा अनेक परिवर्तनवादी चळवळी आज मराठवाड्यात सुरू असून या चळवळींतून साहित्यिकांना निश्चितच प्रेरणा मिळते. वर्ग-वर्ण आणि लिंगभेद मिटविण्यासाठी इथल्या कार्यकर्त्यांची धडपड सुरू असून, अशा धडपडीतूनच चळवळी उभ्या राहतात. जातिनिर्मूलन आणि स्त्रीमुक्तीसह सर्व प्रकारच्या शोषणाविरुद्ध चळवळी उभ्या राहिल्या पाहिजेत. तरच समाजातील भेदभाव मिटणार आहेत.

आज मराठवाड्यात पुन्हा एकदा जातीय अत्याचार, महिला आणि बालकांवरील, मजुरांवरील अत्याचारात वाढ होत असून, जातवादी समूह सक्रीय झाले आहेत. जागतिकीकरणाने चळवळी संपविल्याचा हा परिणाम आहे. साहित्यिकांसमोर हे सर्व बदलण्याचे आव्हान आहे. तत्त्ववेत्त्यांनी आपापल्या परीने जगाचा अर्थ सांगितला आहे. मुद्दा आहे तो जग बदलण्याचा असे मार्क्सने सांगितले ते खोटे नाही. साहित्यिक आणि कार्यकर्त्यांनी मिळून हे जग बदलण्यासाठी हातात हात घालून लढण्याची वेळ आली आहे आणि मराठवाडा लढाईत नेहमी पुढे असतो, एवढे खरे.

□□□

संत परीक्षक — संत गोरा कुंभार

✓ प्रा. डॉ. व्यंकटेश पोटफोडे

मराठी विभाग प्रमुख,

श्रीमती राजकमल बा. तिडके महाविद्यालय,
मौदा, जि. नागपूर

गोरोबांचे वास्तव्य तेरढोकी या गावी होते. गोरोबांचा कार्यकाल इ. १२६७ ते १३१७ असा आहे. हे गाव पंढरपूरपासून सुमारे पंचेवीस कोसांवर मराठवाड्यातील उस्मानाबाद जिल्ह्यात आहे. आज तेथे संत गोरोबांची समाधी पाहायला मिळते. 'ज्ञानेश्वरादी संत मंडळीत गोरोबा सर्वात वडील होते आणि सर्वजण त्यांना गोरोबा काका म्हणत.'

संत गोरोबा हे महाभगवद्भक्त होते. येता जाता, उठता बसता, कामधंदा करीत असतानाही पांडुरंगाचे नामस्मरण करणे हा त्यांचा नित्यक्रम होता. माती तुडवताना प्रेमानंदाने नाचावे हा त्यांचा परमार्थ होता. एकदा गोरोबा माती तुडवत असता त्यांची बायको संती तेथे आपल्या रांगत्या मुलाला तेथेच ठेऊन पाणी आणायला गेली. ते मूल रांगत रांगत जाऊन मातीच्या आवळ्यात पडले. ब्रह्मानंदी टाळी लागलेल्या गोरोबांनी मातीबरोबर ते मूलही तुडवले. काही वेळाने संती पाणवठगवरून आली आणि पाहते तो मूल कुठेच नाही. सगळा चिखल स्वतःने लाल झालेला होता. मूल मातीत तुडवले गेले हे तिच्या लक्षात आले. तिने रडून रडून आकांत केला. 'आण लागो अशा भजनाला' असे म्हणून ती गोरोबांवर रागावली. नामस्मरणात अडथळा झाल्यामुळे गोरोबाही चिडले आणि चाक घेऊन तिला शिक्षा करायला तिच्या अंगावर धावले. आता तो आपल्यालाही मारणार हे तिच्या लक्षात आले. ती पुत्रविरहाने आधीच दुःखी झाली होती. ती म्हणाली, 'माझ्या अंगास हात लावला

काही दिवसांनी आणि आते. ती आपण पेंकताच
काही संक्षेप पेंकत दिले. कारण तिच्या हात त्याने
संक्षेप होता. आणि पुढा ते भजनाभंदात निमग्न झाले.
एक दिवस लोडले तरी गोरेबा आपल्याशी बोलतही
नाही असे पाहून संती एक दिवस त्याचे पाय तांबून
त्याच्या त्याच्याजवळ गेली. पण त्यांनी तिला आपल्या
हात स्पर्श करू दिला नाही. कारण काय ? तर
ते म्हणाले, "तु मला तिच्याबाबती आणि घातली
संक्षेप, ती मला पाळली पाहिजे." वास्तविक हात
म्हणजे 'भारणे' या अर्थाने ती बोलली होती
त्या शब्दांच्या अर्थाचा अनर्थ करून 'हात
म्हणजे 'स्पर्श करणे' असा अर्थ गोरेबांनी
केला होता. शब्दामागची भावना लक्षात घ्यायला
नाही. ती त्यांनी घेतली नव्हती. संती म्हणाली, 'अशा
कारण का होईल ? मजकडून अपराध घडला खरा,
पण त्याची क्षमा करून आपण माझा अंगीकार करावा.
कारण गोरेबांनी तिला निघून सांगितले की, माझा
निघय आता काही दडणार नाही.

काही दिवसांनी ती माहेरी गेली. बडिलना
संक्षेप सांगितली. ती म्हणाली, 'पतीने माझा
काय केलेमुळे आमचा वंश खुंटल्यासारखा झाला
आहे. तरी माही धाकटी बहीण रामी हिच्याशी त्यांचे
काम करून द्या म्हणजे वंशवृद्धी होईल. मुलीची ही
दशा पाहून त्यांना फार वाईट वाटले. त्यांनी गोरेबा
आणि रामी यांचा विवाह केला. त्यानंतर त्यांनी गोरेबांना
विस्ती केली, 'हरिने दास तुम्ही सज्जन, तुम्हा लहान
घरे नाही. दोघांचेही समान पाळण वीजे, आणि विट्टीची
पाहो.' आपल्या सासऱ्याने घातलेली आणि गोरेबांनी
शिरसावा मान्य केली. ते आपल्या दोन्ही बायकांना
गोयत घेऊन आपल्या गावी तेरळोकीस आले आणि
त्या दोघांना समभावाने वागवू लागले. समभावाने म्हणजे
पडिलीप्रमाणेच दुसरीच्याही अंगास त्यांनी कधी स्पर्श
केला नाही. तेव्हा एक दिवस संती गोरेबांना म्हणाली,
'माझी एक अशी दशा झाली ती झाली, पण माझी
घातली बहिणाही तुमच्या मनास येत नाही ? त्या
विचारांनी तुमचा काय अपराध केला आहे ? गोरेबा
म्हणाले, 'तुझ्या बापाने विट्टीची शपथ घालून मला
सांगितले आहे की, दोन्ही शिष्यांना सारख्या रितीने

वागवाने, त्याप्रमाणे तु जपू मला अर्पण आहेस
तशीच तीही आहे. विट्टीची शपथ मी काय मांडू
?" गोरेबांचा हा निर्धार पेंकत विचारी मनी म्हू लागली.
मग संतीने तिची रागवून घातली व तिला सांगितले
की, "आपण आज यती या गोष्टीचा विचार करू."
मग संती, गोरेबास झोप लागली असे पाहून त्या
दोघांनी त्यांच्या शेजारी जाऊन झोपल्या व गोरेबांचे
हात त्यांनी आपल्या उगवर ठेवले. गोरेबा जागे होऊन
पाहतात तो आपले हात आपल्या बायकांच्या उगवर
आहेत असे त्यांच्या दृष्टीस पडले. शपथ मांडल्यामुळे
ते प्रभुत्व झाले आणि ज्या हातांनी हे काम केले,
त्यांना शिक्षा करण्यासाठी आपले दोन्ही हात शपथावर,
आपटून तोडून टाकले. आपल्या युक्तीचा झालेला हा
भयंकर परिणाम पाहून दोघांनी म्हू लागल्या. त्या
म्हणाल्या, "संसार करावा असे आमच्या नशिबीच
नाही. वंशवृद्धी व्हावी म्हणून दुसरे लग्न केले तो हे
भलतेच विघ्न उपस्थित झाले. आमचे दुःख म्हणून देव
आमच्यावर कोपला, दुसरे काय ?" आपल्या म्रिया
अती दुःखी झालेल्या पाहून गोरेबांनाही दुःख झाले व
ते म्हणाले, "तुम्ही आता दुःख करू नका, स्वस्थ
असा. श्री पांडुरंग आपला पाठीराखा आहे. त्यास
आपली काळजी आहे. सर्व संकटे निवारण करून
तोच आपणास सुख देईल. त्याने निरंतर नामस्मरण
करा."

पाहुनिया दोघी करिती रूदन ।

हात आपटोनी रडताती ॥१॥

कैसे वा विट्टले विपरीत केले ।

जगामध्ये झाले हासे आमचे ॥२॥

पूर्वी याने घरे बहुतांची बुडविली ।

नारद, भीष्म बळी रुक्मानंद ॥३॥

प्रत्यक्ष कुरुमा पांगुळ तो जाणा ।

सूरदास नयना हीन जमी ॥४॥

कबीर नामयाचे घरी नाही अन ।

पेसी पै निर्वाण भक्ती याची ॥५॥

संती आणि रामी उभयता रडती ।

तोय म्हणे खंती करू नका ॥६॥

गोरेबा शके १२२० च्या सुमारास होऊन गेले

तर उपरोक्त अंगात उल्लेखिलेले कवीर शके १३७०

कसे झाले, तेव्हा "कवियाने नाव गोंगेबाय लावून असावे कधीच शक्य नाही, हे उघड आहे. अशा स्थितीत सर्वोच्च अर्थम पक्षिण आहे, असे म्हणण्यास विलंबित प्रत्यवाय नाही."

पुढे आपली एकदशी आली. गोंगेबा आपल्या दोन्ही स्त्रियांसह पंढरपूरला गेले. चंद्रभागेत ज्ञान करून त्यांनी पुंडलिकाचे दर्शन घेतले व महाद्वारी येऊन भगवंतास लोकोपण घातले. इकडे मरुडपायवर नामदेवांचे कीर्तन चालले होते. जानेश्वर आणि इतर भक्त मंडळी कीर्तन ऐकावयास बसली होती. कीर्तनात 'विद्वल' म्हणून दाळी देण्याचा प्रसंग येताच सगळे श्रोते दाळ्या वाजवू लागले. गोंगेबांनीही अभावितपणे दाळी वाजवण्यासाठी आपले शोटे हात वर केले तोच भगवंताने गोंगेबांचे हात पूर्ववत केले. हा चमत्कार पाहून सगळ्या संतांस मोंटे नवल वाटले. त्यांनी विद्वलाचा मोटा गजर केला.

- वेमण्याचा मेह तो गोंग कुंभार ।
- तोडियले कर आणसाठी ॥१॥
- महाद्वारी कथा श्रवण करिता ।
- दाळी वाजविता निवे नवे ॥२॥
- देवा तुम्ही कुमादुष्टी अवलोकिल्या ।
- हृदयी भरला श्रीतिकरी ॥३॥
- गोंग म्हणे तुम्हां दामाचा अभिमान ।
- अवतार म्हणोन भरणे लागे ॥४॥

आपल्या पतीचे हात पूर्ववत झालेले पाहून संताने हात जोडून प्रार्थना केली, "पंढरीनाथा, आपल्या भक्ताकडे वृ कुमादुष्टीने पाहताच त्याचे हात पूर्ववत झाले. पण मी माझ्या बालकाच्या वियोगाने दुःखी आहे. माझ्या बालकाची व माझी भेट करून देण्यास वृ समर्थ नाहीस काय ?" असे म्हणून ती स्फुटून स्फुटून म्हू लागली. तेव्हा भगवंतास तिची करुणा आली आणि त्याने तिच्या मुलास गंगत गंगत तिच्याकडे पाठवले. भावतच जाऊन तिने आपल्या त्या सुंदर बालकास कडेवर उचलून घेतले. त्याच्या मुखाने सुंन घेतले. मग रक्षिणी तैथे आली. तिने गोंगेबास सांगितले की, आजपासून तुझी शपथ सुटली. वृ आपल्या दोन्ही स्त्रियांचा अंगीकार करून मुखाने संसार चालव. जगन्मातेची ही आज्ञा ऐकताच सर्व संतांनी गोंगेबांचा

जयजयकार केला. गोंगेबांनी आपल्या स्त्रियांचा गोंगे अंगिकार केला. गोंग कुंभार यांनी आपले मुल पापापावली तुडविणे, गंगाच्या भगत सखावर हात तोडणे, वे शपथ किर्तन करतांना पुढा येणे, तुडविलेले मुल गंगत येणे अशा बाबी सद्विवेक बुद्धिल्या परत नाहीत पण प्रेदात भक्तांनी यावर अकळ विघ्न दाखाविली आहे.

संत नामदेव अद्वैतभक्तीचा पचार आपल्या कीर्तनातून करीत असत. "त्यांच्या भोवती विरगिणय्या जाती-जमातीतील संतांचा भक्तमेळा तयार होतो. जानेश्वर पंचकावगेवर गोंग कुंभार, सावता माळी, पणिया भागवत, विसोबा खंचर, जोगा परमानंद, जगमित्र नागा, अमंद मुलामा, नरहरी सोनार, बंका मदार, विसोबा खंचर, सोखामेळा व दामी जनी इत्यादींचा नामदेवांच्या संतमेळजत समावेश होतो."

आपल्या हातचा नैवेद्य देवाने खाल्ल्या यक्त नामदेवांना अभिमान वाटणे स्वाभाविक होते. पण नामदेवांना या गोंगीचा केवळ अभिमानच वाटत होत असे नव्हे तर त्याचा त्यांना गर्व वाटत होता. नामदेवांची ही गर्वभावना दूर व्हावी असे स्वाभाविकच जानेश्वर संतांना वाटत असावे.

एकदा गोंगेबांना जशी इच्छा झाली ती सगळ्या सत्पुरुषांना एक दिवस आपल्या घरी बोळवावे. मग त्याप्रमाणे ते प्रत्येक संतांच्या घरी गेले आणि आपल्या आगमनाचे माझा आश्रम पवित्र करावा अशी प्रत्येकांना विनंती केली. गोंगेबांच्या विनंतीस मान देऊन सर्व साधू त्यांच्या घरी जमा झाले. 'साधुसंत येती घरा तोचि दिवाळी दसरा॥' गोंगेबांना संतांच्या आगमनाचे पयम आनंद झाला. त्यांनी त्यांची विविध पुजा केली व त्यांना पंचपक्वान्नाचे भोजन घातले. निवश्ची, जानदेव, सोपानदेव, सावता माळी, नामदेव इत्यादी संत बसले असता जानदेव म्हणाले, "गोंगेबाकाका आपल्या घरी आज जे घट तुम्ही जमविले आहात, त्यात पक्के घट व कच्चे घट कोणते याची परीक्षा करून, काय निकाल होईल तो मला सांगा." जानेश्वरान्या या आज्ञेचा गर्भितार्थ गोंगेबांनी जाणवला." त्यांनी आपली शपथ हाती घेऊन प्रत्येक संतांच्या मस्तकावर ती ते हाणीत चालले! शपथीचा आघात नामदेवांशिवाय सर्वांनी निमूट सहन केला. गोंगेबा नामदेवांपाशी आले, तेव्हा नामदेव

त्यांना म्हणाले, 'तु हा काय उद्योग चालवला आहेस ? लोकांस आपल्या घरी बोलावून त्यांची डोकरी पोडावी, हा कोणाच्या गावचा आदरसत्कार ?' 'नामदेवांचे हे शापण ऐकताच सगळे संत हसले व गोरोबांनी नामदेवांकडे बोट दाखवून ज्ञानदेवास कळविले की, 'हा एवढा एक पट मात्र कच्चा आहे.' याचा उल्लेख पुढील अर्भागत आहे.

जोहरियांचे पुढे ठेविले रून ।
त्याचे मोल उणे होईल कैसे ॥१॥
तैसे शापटणे पारखिया हाती ।
आणिका न देती वायाविण ॥२॥
प्रथम शापटणे निवृत्तीचे डोक्या ।
हेस जाहला निळा परब्रह्म ॥३॥
तेचि शापटणे ज्ञानदेवांवर ।
आता कैचे कोरे नुरे येथे ॥४॥
तेचि शापटणे सोपानाच्या डोई ।
यात लेश नाही कोटे कोटे ॥५॥
तेचि शापटणे नामदेवावर ।
चोळीत समोर रडू लागे ॥६॥
गोरा म्हणे कोरा राहिला गे बाई ।
शून्यभार नाही भाजियेला ॥७॥

'मुक्ताबाई गोरोबास म्हणाली, 'तुम्ही केलेली परीक्षा अगदी बरोबर आहे.' हे ऐकताच सर्व संत खदखदा हसू लागले व त्यामुळे नामदेव मनात फार ओशाळे झाले.

येथे एक प्रश्न असा निर्माण होतो की गोरोबांनी केलेली परीक्षा योग्य होती काय ? नामदेव तेथून निघून गेले. काही दिवसांनी ते पंढरपूरला गेले. गोरोबांच्या घरी झालेल्या स्वतःच्या अपमानाची सविस्तर हकिकत पांडुरंगास निवेदन केली. पांडुरंग म्हणाले, 'नाम्या, गोरोबांनी जी परीक्षा केली ती अगदी बरोबर आहे. जो मनुष्य सद्गुरूला शरण गेला नाही तो केवढाही मोठा व्युत्पन्न आणि भक्तिमान असला तरी तो कच्चाच आहे असे म्हटले पाहिजे.' भगवंतांचे हे बोल ऐकून नामदेव अगदी विरघळून गेले. ते म्हणाले, 'देवा, माझ्या अपमान गुरूचाच तू परिहार करशील अशा समजुतीने मी तुजपाशी आलो होतो. पण तुही गोरोबांच्याच म्हणण्याचा अनुवाद करतोस. आता पुढे मी करावे तरी काय ?' देव

म्हणाले, 'तु आता सद्गुरूस शरण जाऊन त्यांचा उपदेश घे, म्हणजे तुला अद्वैताचे काय रहस्य आहे ते कळून येईल.' त्याप्रमाणे पुढे नामदेवांनी विसावा खेचर याजकडून उपदेश घेतला व इतर संतांच्या समुदायाने 'फक्का घट' म्हणून प्रवेश करणाऱ्या अधिकार संपादन केला.

पण यातून एक गोष्ट स्पष्ट होते ती ही की एकंदरीत सत्पुरुष या नात्याने "ज्ञानदेव-नामदेवांच्या भोवती असलेल्या प्रभावळीत गोरोबाकाकांचे स्थान फार वरचे आहे. तो संतांच्या 'अनुभवाचा टेवा' होता. गोरोबांचा परमार्थ मार्गावरील अधिकारच फार मोठा असल्यामुळे त्यास सारेजण गोरोबाकाका म्हणत."

'गोरोबांची उपलब्ध कविता जरी फारच थोडी आहे तरी त्यांनी दीर्घ आयुष्यात पुष्कळच भक्तिपर कविता लिहिली असली पाहिजे यात संशय नाही. असे अनुमान श्रेष्ठ समीक्षक ज.र. आजगावकर यांनी काढले आहे. पुढे ते असेही म्हणतात, "ही कविता फुटकळ असल्यामुळे - ग्रंथरूप नसल्यामुळे - दरम्यानच्या ६०० वर्षांच्या दीर्घकाळात ती बहुतेक नामशेष होऊन गेली. विसावा खेचर, जनी, परिसा भागवत, सावता माळी वर्गरे तत्कालीन इतर कवींच्या कवितेचाही असाच प्रकार झालेला आहे."

गोरोबांनी केलेल्या संतपरीशेेत उत्तीर्ण न झाल्यामुळे नामदेव रुसून गेले होते. त्यांची समजून करण्यासाठी गोरोबा काकांनी अनेक अर्भग स्वले आहेत. नामदेवांच्या संदर्भातील काही अर्भग -

१. वंदावे कवणासी निंदावे कवणासी ।
लिपावे गगनासी कैसे लिपी ॥
नाही जया रूप नाही जया ठाव ।
तेचि व्याले सर्व सांगतसे ॥
जिवनी चंद्रबिंदु बिंबले पै साचें ।
परि नाही ते नितंबिले जवळे जेवीं ॥
म्हणे गोरा कुंभार नामया जिवलगा ।
आलिंगन दे गां मायवापा ॥४॥
२. सरितेचा ओघ सागरी आटला ।
विदेही भेटला मनामन ॥१॥
म्हणे गोरा कुंभार परियेसी नामदेवा ।
सापडला टेवा विश्रान्तीचा ॥४॥

३. कायसास बहु मालिनी माळ ।
तुज येणेविण काय काज ॥ १ ॥
म्हणे गोरा कुंभार कोणी नाही दुजे ।
विश्वरूप तुझे नामदेवा ॥४॥

आनंदानुभव :

मुकिया साखर चाखाया दिभली ।
बोलता ती बोली बोलवेना ॥
तो काय शब्द खुंटला अनुवाद ।
आपुला आनंद आभाराया ॥
आनंदी आनंद गिळोनी रहणे ।
अखंडित होणे न होतिया ॥
म्हणे गोरा कुंभार जीवन्मुक्त होणे ।
जग हे करणे शहाणे बापा ॥४॥

देवाला मागणे :

देवा तुझा मी कुंभार । नाशी पापाचे डोंगर ॥
ऐशा संतापे हो जाती । घडे साधूची संगती ॥
पूर्ण कृपा भगवंताची । कुंभार गोरा मागे हेचिं ॥३॥
गोरोबाच्या घराची व जेशे त्यांनी मूल तुडविले
ती जागा तेरळोकी येथील लोक अजूनही दाखवतात.
भक्तगण या स्थळाला बंदन करून गोरा कुंभाराच्या
भक्तीला आदराने नमन करतात.

गोरोबाचे २० अंभंग हे सकल संत गाथेत
समाविष्ट आहेत. निर्गुणाचा संग, निर्गुणाचे भेटी आले
सगुणासंगे अशा अंभंगातून सगुण-निर्गुणावद्दलची मते
सांगितली आहेत. निर्गुणाचा संग भरल्याने काय अवरुधा
होते हे त्यांनी खालील अंभंगाद्वारे सांगितले आहे.
निर्गुणाचे भेटी आले सगुणासंगे ।

तव झालो प्रसंगी गुणातीत ॥ १ ॥
मज रूप नाही नाव सांगु काई ।
झाला बाई काई वोलू नये ॥ २ ॥
बेलता आपली जिक्का पै खादली ।
खेचरी लागली पाहता पाहता ॥ ३ ॥
म्हणे गोरा कुंभार नाम्या तुझी भेटी ।
सुखासुखी मिठी पडली कैसी ॥ ४ ॥

अशाप्रकारे संत गोरोबा काका हे वारकरी
संप्रदायातील अत्यंत सन्माननीय संत होते. त्यांच्या
नावावर अत्यंत मोजके अंभंग असले तरी त्यांना
संतांमध्ये अत्यंत आदराचे स्थान मिळाले आहे. त्यांनी

आपल्या अंभंगातून नामदेव महात्म्य, संत महिमा,
आनंदानुभव, भक्ती, परमेश्वराचे नामस्मरण अशा
विषयावर अंभंग रचना केल्या आहेत. पय्याया
न्यायाभिशाला सन्मान मिळवा त्यापेक्षा जास्त सन्मान
संतांचे परीक्षण करतांना संत गोरा कुंभार यांना वारकरी
संप्रदायातील संतानी दिल्या होता. त्यांना 'संत परीक्षक
संत गोरोबा काका' हे नामनिधान शोभते.

संदर्भ टिपा :

१. तर्कतीर्थ श्री. लक्ष्मणशास्त्री जोशी (संपा.)
मराठी विश्वकोश खंड ५, म.स. साहित्य संस्कृती
मंडळ, मुंबई १९७७ (पृ. २४७)
२. ज.र. आजगावकर — प्राचीन मराठी
संतकवी, सौ. कमला आ. आजगावकर, दादर, मुंबई
१९५७ (पृ. ३०)
३. हरी श्रीधर शेणोळीकर (संपा.) नामदेव
गाथा, साहित्य अकादमी दिल्ली. पुनर्मुद्रण २०१२ (पृ.
९)
४. ल.स. नसिराबादकर — प्राचीन मराठी
वाङ्मयाचा इतिहास, फडके बुक सेलर्स, कोल्हापूर-
दुसरी आवृत्ती १९९६ (पृ. क्र. ७८)

□□□

You Tube Channel

SHARE

 LIKE

COMMENT

SUBSCRIBE

We request you to all the Education Department employees to submit our Youtube Educational Channel in the name of Vidyawarta. Through this channel, we are trying to provide information about educational Activity, teaching methods video, new rules about education sector. So you subscribe to this quality video channel and share it with other colleagues.

IMPACT FACTOR
5.234

Edit By

Dr. Gholap Babu Ganpat
Parli Vaijnath, Dist. Beed 431 515
(Maharashtra, India)
Cell : +91 75 88 05 76 95

Publisher & Owner

Archana Rajendra Ghodke
Harshwardhan Publication Pvt. Ltd.
At. Post. Limbaganesh, Tq. Dist. Beed-431 126
(Maharashtra) Mob. 09850203295
E-mail: vidyawarta@gmail.com
www.vidyawarta.com

₹ 400/-

ISSN-2319 9318

